

- Inleiding
- Waar situeert zich het probleem?
- Rol voor het bedrijfsleven?

Onderwijs en arbeidsmarkt: een mismatch?

In deze beleidsnota maken we de analyse van de afstemming onderwijs en arbeidsmarkt, komen we in de kaderstukken met duidelijke standpunten ter zake en formuleren we concrete voorstellen naar het beleid en het bedrijfsleven. We concentreren ons hierbij vooral op de uitdaging met de hoogste urgentie: het al jarenlange nijpend tekort aan technisch en technologisch geschoolden.

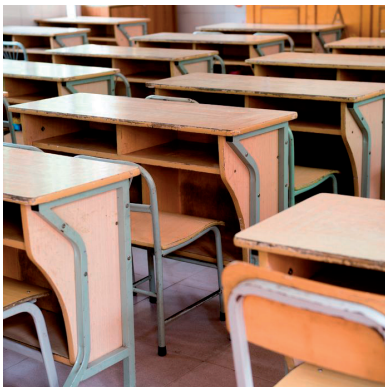
De problematiek rond knelpunten in technische en wetenschappelijke beroepen blijft, ondanks de economische crisis, acuut. De verzanding van Vlaanderen in een knelpunteconomie zal echter een grote weerslag hebben op onze welvaart en ons welzijn. De toekomstige nood zal, omwille van de grote vervangingsbehoefte, enkel toenemen.¹

Inleiding

De afgelopen maanden kwam deze discussie vaak in de actualiteit: studierichtingen die weinig kans op werk bieden, een oplopende jeugdwerkloosheid, de herstructurering van ons secundair onderwijs.

Maar moet het onderwijs wakker liggen van de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt? Is het wel aan het onderwijs om zich in te zetten voor een toeleiding of inzetbaarheid op de arbeidsmarkt? En die inzetbaarheid definiëren we heel breed. Het gaat hier over het simpelweg vinden van een job tot het bezitten van de nodige competenties of kwalificaties om een functie uit te oefenen.

Het brede en algemene opvoedingsaspect binnen het onderwijs primeert natuurlijk nog altijd. Ook aandacht voor zaken die niet onmiddellijk van nut zijn, is belangrijk. Denken we hierbij maar aan cultuur en zingeving. Een leerling wordt namelijk tijdens zijn schoolloopbaan voorbereid op het 'volwassen' leven. Arbeid maakt van dat leven echter een wezenlijk bestanddeel uit en kan of mag niet zomaar in de coulissen verdwijnen. Ons onderwijs mag geen afgeschermd eiland in de maatschappij zijn.

Auteur:

Serge Huyghe

Redactieadres:

Sneeuwbeslaan 20 - 2610 Wilrijk
Tel.: 03 829 25 06
Fax: 03 829 25 22
E-mail: vkww.metena@vkww.be
www.vkww.be

Verantwoordelijke uitgever:

VKW Denktank

VKW vindt het essentieel dat ons onderwijs inzet op persoonsontwikkeling, op een brede vorming en niet te specifiek afgebakend is op één beroep. Competentieontwikkeling in functie van een bepaalde job vormt geen exclusief, maar wel een belangrijk streefdoel voor het onderwijs. Meer en meer bedrijven hebben bovendien een voorkeur voor breed gevormde, veelzijdige medewerkers. We moeten daarom volop gaan voor de ontwikkeling van de talenten en generieke competenties van onze jongeren.

¹ *Advies 175, Kiezen voor STEM: De keuze van jongeren voor technische en wetenschappelijke studies*, Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie, 25 oktober 2012, blz. 3

1. Waar situeert zich het probleem?

Als we spreken over de 'mismatch' tussen onderwijs en arbeidsmarkt, lijkt het alsof het probleem relatief eenvoudig in elkaar steekt. We kunnen inderdaad spreken van een duidelijk tekort aan technisch en technologisch geschoolden. Maar de arbeidsmarktsituatie is complexer dan dat.

Opmerkelijk genoeg hebben we in Vlaanderen het hoogst aantal hogeschoolden in de bevolking, maar we zijn evenzeer kampioen wat laaggeschoolden betreft. Het gevolg is weinig midden-geschoolden, de typische vaklui.

Bedrijven zoeken niet alleen ingenieurs, maar ook lagergeschoolde technici, en die vinden ze niet. Volgens de cijfers van de VDAB zochten Vlaamse bedrijven medio 2013 16.480 hogeschoolden. Maar de openstaande vacatures voor de zogenaamde 'laag- en middengeschoolden' zijn veel talrijker: 28.295.

Er is dus een duidelijke discrepantie binnen de arbeidsmarkt. Momenteel zijn 80% van de in België uitgeoefende banen bedoeld voor midden- en hogeschoolden. Terwijl de arbeidsreserve voor 80% uit laaggeschoolden bestaat.²

Daarnaast neemt ook de mismatch bij die hogeschoolden toe. Hier merken we steeds vaker op dat de bestaande groep hogeschoolde werkzoekenden vaak niet het gewenste profiel heeft. Met name door een gebrek aan technische kwalificaties. En tenslotte zijn er technisch of wetenschappelijk gediplomeerden die kiezen voor of worden aangeworven in niet-technische of niet-technische jobs.

1.1. Het instroom- en doorstroomprobleem

1.1.1 Oud en internationaal fenomeen

De problematiek en de uitdaging zijn niet nieuw. Er is sinds jaar en dag een tekort aan technisch opgeleiden, zowel aan heel praktijkgerichte (afgestudeerde bouwvakkers, schrijnwerkers, loodgie-

ters, elektriciens, mechaniciens...), als aan hogeropgeleiden (niveau professionele bachelor en master) (zie figuur 1). Een problematiek die uitbreidbaar is naar wetenschappelijke richtingen.

De gevolgen merken we in het overzicht van de knelpuntberoepen. Daar bukt het van de technische beroepen. En die lijst blijft al jaren quasi ongewijzigd. In een schets van de historische evolutie van de knelpunten tussen 2003 en 2010 schuift de VDAB het tekort aan technisch geschoolden naar voren als het belangrijkste probleem en dit zowel voor afgestudeerden uit het secundair als uit het hoger onderwijs. In absolute aantallen behoren technicus, informaticus en ingenieur tot de knelpuntberoepen in Vlaanderen.³ Op jaarbasis gaat dat respectievelijk om 10.278, 8.822 en 9.324 ontvangen jobs bij de VDAB.⁴

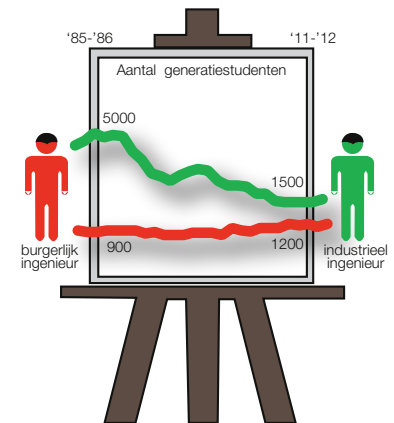
In het ROSE-project (Relevance of Science Education) werd de interesse voor wetenschappen en techniek onderzocht bij 15-jarigen in 40 landen. De dalende interesse voor wetenschappelijke en technische opleidingen is duidelijk een fenomeen dat zich voordoet in alle geïndustrialiseerde Europese landen.

De jongeren geven duidelijk te kennen weinig interesse te hebben voor een job in wetenschap of techniek. Bovendien is hun beeld ter zake erg eenzijdig. Ze zien het verband niet tussen wetenschap en techniek enerzijds, en waarden, sociale interactie en leefmilieu anderzijds. Bovendien hebben ze een heel abstracte visie op techniek en wetenschap, losgekoppeld van het maatschappelijk nut en de menselijke aspecten.⁵

1.1.2 Dramatische terugval aantal leerlingen

Om de instroomproblematiek in het hoger onderwijs voor technische en wetenschappelijke richtingen te verklaren

moeten we even kijken naar een dubbele problematiek op het onderliggende niveau: het secundair onderwijs.

Figuur 1:

Evolutie van de generatiestudenten industrieel en burgerlijk ingenieur.

Bron: Agoria

Enerzijds is er te weinig instroom in de nijverheidstechnische TSO-richtingen die aansluiting geven op het hoger onderwijs. Anderzijds noteren we te weinig doorstroom vanuit het secundair (ASO) naar hogere technische en wetenschappelijke opleidingen.

Wat de instroomproblematiek in het secundair betreft, tonen cijfers duidelijk een negatieve trend aan. En die heeft niet enkel te maken heeft met denataliteit. De leegloop van de nijverheidstechnische richtingen is dramatisch.

Enkel kijkend naar het vrije onderwijs-net merken we dat in Vlaanderen sinds 1998 het aantal leerlingen in de nijverheidstechnische richtingen (TSO & BSO) zakte van 37.000 naar minder dan 30.000. Daarenboven is de daling het grootst binnen het TSO, dat op zich een opstap moet zijn naar het hoger onderwijs (professionele bachelors). De daling is relatief gezien duidelijk groter dan de vermindering van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs.

Vooral opleidingen waar de industrie zit op te wachten delen in de klappen. In het bijzonder de doorstroomrichtingen in het studiegebied Mechanica-Elektriciteit hebben te kampen met een spectaculai-

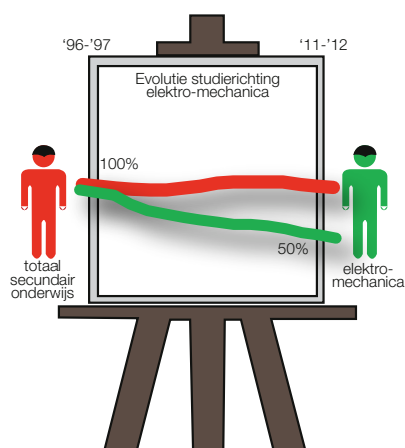
² Snoecx (Carl), *Forum, Nieuwe perspectieven voor het technisch onderwijs*, februari 2013, blz. 13

³ Actieplan voor het stimuleren van loopbanen in wiskunde, exacte wetenschappen en techniek 2012-2020, januari 2012, pp. 6-7

⁴ Analyse vacatures 2011 knelpuntberoepen, VDAB studiedienst, Brussel, 2012, 67 p.

⁵ Commissie voor onderwijs en gelijke kansen, Vlaams Parlement, vergadering 14/10/2010

re terugval (zie figuur 2). Maar recent zien we het fenomeen ook in niet-doorstroomrichtingen (kwalificatierichtingen), zoals mechanische vormgevingstechnieken (TSO) en Autotechnieken (3de graad).

Figuur 2: Evolutie leerlingen studierichting elektro-mechanica.

Bron: VVKSO

1.1.3 Oorzaken

De oorzaak van de gebrekkige in- en doorstroom is enorm complex. De problematiek moet bovendien gezien worden als een brede maatschappelijke uitdaging.

Een onderzoek van de Studiedienst van de Vlaamse Regering leert dat de appreciatie voor het technisch en beroepsonderwijs in Vlaanderen de laagste is van Europa. Maar 59% van de bevolking beoordeelt die opleidingen als positief. Nochtans beseft de Vlaming heel goed dat die opleidingen werkkansen bieden, maar de kern is dat de Vlamingen ook vinden dat die beroepen een laag aanzien hebben.⁶

Bij leerlingen en studenten is het gebrek aan een gepercipieerde relevantie van opleidingen wetenschap en techniek voor hun persoonlijk leven, waarschijnlijk één van de grootste belemmeringen voor

een dergelijke studiekeuze. (cfr. supra ROSE-studie)⁷

Daarnaast spelen talloze onderling gerelateerde factoren een rol. De meest determinerende zijn:

- De ontorechte link tussen de sociale achtergrond en een bepaalde studierichting.
- Kiezen voor TSO/BSO is geen positieve keuze.
- Ouders zien geen verschil tussen doorstromings- (bepaalde TSO-richtingen) en arbeidsmarktgerichte (BSO) opleidingen.
- Het algemeen-vormend aspect van TSO wordt te weinig erkend.
- Negatief imago en stigma dat op het nijverheidsonderwijs en dito scholen rust.
- Het statuut arbeiders/bedienden.
- Stereotiep en clichématig beeld van gerelateerde beroepen.
- Verkeerde inschatting van arbeidsomstandigheden en functieinhoud.

1.1.4 Oplossing

De uitdaging is, zoals eerder gezegd, zeker niet nieuw. Op 10 maart 1999 organiseerde het toenmalige VEV al een groots opgezette studiedag 'Sleutels voor meer technische vorming'. Ook het rapport van CAWET, waaraan VKW participeerde, kwam in 2009 met diverse voorstellen.⁸ Om nog maar te zwijgen van de Koning Boudewijnstichting met diverse publicaties in het kader van het project 'Accent op talent'.⁹ Meest recent was er nog de studie en het standpunt van de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie.¹⁰

Ondertussen zijn de afgelopen jaren al heel wat acties, imagocampagnes... ondernomen. Het actieplan ter zake van Vlaams minister van Onderwijs Smet (cfr.

infra) inventariseerde er in Vlaanderen maar liefst 226.

Maar dit levert bitter weinig op. Onderzoek¹ maakt duidelijk dat duurzame resultaten enkel geboekt worden door initiatieven met volgende kenmerken:

- volgehouden
- integraal
- grootschalig

Daarbij kan het belang van de ouders niet genoeg benadrukt worden. Want zij beslissen uiteindelijk over de keuze van de studierichting in het secundair onderwijs.

Ook de rol van leerkrachten in het lager onderwijs is cruciaal. Een positieve houding ten opzichte van techniek en technologie is een must. VKW is verheugd dat binnen het huidige actieplan van minister Smet van dit laatste nu wel werk wordt gemaakt.

Het STEM-actieplan (een initiatief van Vlaams minister van Onderwijs Pascal Smet) moet een trendbreuk teweegbrengen, m.a.w. een positieve keuze voor techniek en wetenschap door de jongeren.

We staan echter sceptisch tegenover dit plan omdat het te vrijblijvend is naar de diverse actoren toe. We missen hier de ferme hand van een overheid als doortastende regisseur met een gestroomlijnd en gecoördineerd beleid.

1 Advies 175, *Kiezen voor STEM: De keuze van jongeren voor technische en wetenschappelijke studies*, Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie, 25 oktober 2012, blz. 5

7 *Actieplan voor het stimuleren van loopbanen in wiskunde, exacte wetenschappen en techniek 2012-2020*, januari 2012, blz. 8

8 *De interactie tussen het secundair onderwijs en het bedrijfsleven*, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, Comité van de Academie voor Wetenschappen en Techniek, Brussel, januari 2009, 16 p.

9 *Meer techniek in algemene vorming*, Koning Boudewijnstichting, 2006, 56 p.

10 Studiereeks 25, *Kiezen voor STEM. De keuze van jongeren voor technische en wetenschappelijke studies*, Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie, 2012, 353 p.

De uitvoering van het STEM-actieplan verloopt bovendien tergend traag. Gelanceerd begin 2012, duurde het tot najaar 2013 vooraleer er van het sturend platform een aantal aanbevelingen kwamen.

Ook ontbreken de broodnodige financiële middelen om een dergelijke ambitie tot een goed einde te brengen. Vooral voor wat betreft het luik rond het verhogen van de maatschappelijke waardering van technische beroepen. Er wordt namelijk gewerkt met een potentiële herverdeling van de momenteel ingezette middelen, en dat is onvoldoende.

Het in 2004 ontwikkelde Deltaplan in Nederland beheerde op jaarbasis een budget van maar liefst 60 miljoen euro (www.platformbetatechniek.nl). Dit actieplan wilde eveneens het tekort van technici aanpakken. Hans Corstjens, directeur van het Platform Bèta Techniek dat als uitvoerder van het Deltaplan optreedt, benadrukt dat een versnippering van losstaande initiatieven nefast is. Alle betrokken partijen moeten worden samengebracht in een geïntegreerde governance-structuur. En hier knijpt in Vlaanderen het schoentje. Het Nederlandse project is duidelijk een succes. Aan de universiteiten is de uitstroom van studenten in STEM-richtingen (Science, Technologie, Engineering & Mathematics) in de periode 2004-2010 met 20% gestegen.¹¹

Voor VKW is het duidelijk dat er een aantal cruciale voorwaarden zijn om de geschetste uitdagingen het hoofd te bieden:

- Een herstructurering van het secundair onderwijs is een conditio sine qua non. (cfr infra)
- De ouders moeten de juiste info en perceptie krijgen rond techniek en technologie.
- Begeleiding en sensibilisering van de leerkrachten lager onderwijs rond techniek en technologie is noodzakelijk, de creatie van passie ter zake onontbeerlijk!
- Jongeren dienen te worden overtuigd van het maatschappelijk en individueel belang van techniek en wetenschappen.

11 *Verslag Staten-Generaal Stimuleringsplan exacte wetenschappen en techniek*, Vlaams Parlement, 26 april 2012, blz. 20

1.2. De studiekeuze

1.2.1 Studiekeuze beperken?

Cruciale vraag is natuurlijk in welke mate je de studiekeuze kan of mag kanaliseren?

Eenzijds is er de vrijheid die moet worden gegarandeerd om, rekening houdend met je competenties, een bepaalde studiekeuze te kunnen of mogen maken. Het feit of dit een wijze keuze is met het oog op de latere beroepsinvulling, is een ander paar mouwen.

Anderzijds is er de vraag in welke mate het maatschappelijk verantwoord is om bepaalde studies aan te bieden die bitter weinig uitzicht op werk bieden? Met als gevolg dat je als twintiger of dertiger toch kiest voor bijvoorbeeld een technische opleiding (vb. via VDAB).

Dit kan toegejuicht worden in het kader van het levenslang leren. Maar het blijft voor de maatschappij een meerkost en in sommige gevallen een zonde van het 'tjidsverlies'. Maar betekent dit dan dat je bijvoorbeeld opleidingen zoals filosofie op een zwarte lijst moet plaatsen?

1.2.2 Rendement studierichtingen en oriëntatie

Een aantal studierichtingen die kwalificeerend bedoeld zijn, doen het niet zo goed op de arbeidsmarkt (cfr. infra).

Bepaalde studierichtingen uit het secundair onderwijs leveren bovendien niet de gewenste of gepercipieerde studieresultaten op bij doorstroming. Een recente studie van het VVKSO, die het studiesucces bij doorstroming naar het hoger onderwijs en de slaagcijfers in het hoger onderwijs analyseerde, brengt duidelijke pijnpunten aan de oppervlakte (<http://toekomstso.vvkso.be>).

Onmiddellijk komen vragen naar boven als: doen richtingen wel wat ze moeten? Kan doorstroming naar hoger onderwijs of tewerkstelling niet geoptimaliseerd worden?

Daarnaast is er het recurrente fenomeen van nog altijd flink wat jongeren die (op leeftijd) geen diploma secundair onderwijs hebben, en dat ondanks onze leerplicht. Deze 'ongekwalificeerde uit-

stroom' is groot: één op zeven Vlaamse jongeren verlaat het secundair onderwijs zonder diploma. Wat hun kansen op werk natuurlijk sterk beperkt.

De grootste zorgkinderen zijn ongetwijfeld de 2.644 schoolverlaters die niet eens een studiegetuigschrift behaalden van de 2de graad secundair onderwijs. In het reguliere BSO en TSO maken ongeveer 4.000 schoolverlaters hun opleiding niet af.¹²

Uit de gegevens blijkt duidelijk dat een betere oriëntering en studiekeuze op maat van de jongeren een sleutelopdracht is voor de toekomst. Men dient daarbij oog te hebben voor het volledige leertraject, van lager tot hoger onderwijs. Al belet de indeling van de onderwijsvormen soms wel die goede oriëntering. Dat brengt ons dan opnieuw bij de hervorming van het secundair onderwijs (cfr. infra).

1.2.3 Onderwijs moet aanbod afstemmen met arbeidsmarkt

Het onderwijs is een maatschappelijke speler en kan niet anders dan mee-evoluëren met de maatschappelijke evoluties. Het is bovendien duidelijk dat zelfs bepaalde studierichtingen uit het ASO gewoonweg doodlopen indien de leerlingen niet verder studeren. Er zijn opmerkelijk veel langdurig werklozen, zelfs met een volwaardig secundair diploma.

Een paar voorbeelden van langdurig werklozen (= 1 jaar werkloos dd eind november 2012)¹³:

- TSO Handel: 1.556
- ASO Economie Moderne Talen: 1.397
- TSO Secretariaat Talen: 741
- ASO Humane Wetenschappen: 614

12 *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. Geef je opleiding een STEM*, 26ste studie 2011-2012, Brussel, VDAB Studiedienst, blz. 56

13 De Standaard, 23 januari 2013

Daarom is er nood aan een permanente afstemming tussen studieaanbod en arbeidsmarkt. Er dient nagegaan te worden of het huidige studie- en opleidingsaanbod nog voldoende correspondeert met onze economische en maatschappelijke noden.

Richtingen die goede perspectieven bieden op de arbeidsmarkt trekken weinig leerlingen. Terwijl andere, zoals dierenzorg en lichamelijke opvoeding, die minder goede vooruitzichten bieden, toch veel kandidaten lokken. Overbodige opleidingen moeten kunnen worden geschrapt, nieuwe noden op de arbeidsmarkt omgezet in nieuwe opleidingen.¹

Bovendien is het onderwijs zichzelf verplicht om eerlijk te communiceren naar zijn leerlingen en studenten toe, en realistische perspectieven te schetsen. Vooral wanneer het gaat om arbeidsmarktgerichte opleidingen. Indien men als school een beroepsgerichte opleiding aanbiedt, moet die ook een redelijke kans op arbeid opleveren. Bepaalde 'zachte' richtingen uit het TSO/BSO-segment die zich richten op bijvoorbeeld administratie, bieden weinig werkzekerheid. Dit blijkt onmiskenbaar uit de VDAB-cijfers.

1 Snoecx (Carl), Forum, Nieuwe perspectieven voor het technisch onderwijs, februari 2013, blz. 15

beelden o.a. uit Polen dat een gedurfde hervorming een enorme stap voorwaarts kan betekenen.

De 'sense of urgency' ontbreekt in Vlaanderen. Men gelooft nog te veel dat ons onderwijs het beste van de wereld is. Vlaanderen zakt sinds enkele jaren stilaan weg in de rangschikking van de Oeso-cijfers. De topgroep scoort minder goed en de verschillen tussen de sterkste en zwakste leerlingen zijn groter dan in andere landen.

Wat betreft wiskunde is er een duidelijke negatieve trend. Tussen 2003 en 2009 is een significante achteruitgang merkbaar. Uit Pisa-onderzoek blijkt tevens dat de prestaties in Vlaanderen voor lezen, hoewel tot de internationale top behorend, ook hier geleidelijk afnemen.

Bovendien verlaten te veel kinderen zonder diploma ons onderwijs (cfr. supra).

1.3.2 Opheffing schotten ASO, TSO, BSO
Centraal in de recent door de Vlaamse regering goedgekeurde nota betreffende de hervorming van het secundair onderwijs¹⁴, staat het opheffen van de schotten tussen de studiegebieden ASO, TSO en BSO door middel van de introductie van een matrix. Dit zou het 'watervaleffect' moeten tenietdoen. In de plaats zouden een vijftal grotere studiedomeinen komen met richtingen die een bepaalde abstractiegraad hebben (doorstroomrichtingen) en andere die meer arbeidsmarkt geïntereerd zijn.

14 Voor alle info omtrent de hervorming: www.hervormingsecundair.be

Concreet betekent dit dat leerlingen die nu voor nijverheidstechnische richtingen kiezen, terecht zouden komen in het belangstellingsgebied Wetenschappen & Technologie, en waar ook leerlingen die nu in wiskunde- of wetenschapsgeïntereerde ASO-richtingen zitten, deel van zouden uitmaken.

De indeling in belangstellingsgebieden zal niet onmiddellijk alleszalmakend zijn. Naargelang ze een meer praktische of theoretische richting volgen, zal er wellicht opnieuw een verschil in maatschappelijk aanzien ontstaan. De impact daarvan kan wel beperkt worden door een meer professionele studiekeuzebegeleiding.

Negatief punt is de potentiële complexiteit die kan ontstaan door de diverse soorten scholen: domeinscholen, campusscholen, doorstroomscholen. Waarbij de kans bestaat dat alles bij het oude blijft (cfr. figuur 3).

1.3.3 Brede eerste graad

Voor VKW gaan de plannen voor de onderwijshervorming op het vlak van de verbreding van de eerste graad en het uitstel van studiekeuze niet ver genoeg. Het voorstel qua verbreding beperkt zich te veel tot wat differentiatie-uren en wat bijkomende algemene vakken (zoals bv. economie). Het uitstel van studiekeuze is te vrijblijvend.

1.3. Hervorming van het secundair onderwijs is nodig

1.3.1 Kwaliteit kalft af

Er is echter weinig druk om hierin vlug verandering te brengen. Indien de door de Vlaamse regering voorgestelde matrix-structuur (cfr. figuur 3) voor het secundair onderwijs in 2016 wordt goedgekeurd, dan zal het nog tot ver in de 2020's duren vooraleer het effect van de hervorming te zien zal zijn bij de afgestudeerden. Dat is voor het bedrijfsleven veel te laat. Hopelijk voeren de onderwijskoepels de hervormingen vlugger door. Nochtans bewijzen buitenlandse voor-

Matrix (2016)	Finaliteit		
	Doorstroom	Dubbele finaliteit	Arbeidsgericht
Studiedomeinen	Abstract theoretisch	Gecombineerd	Concreet en praktisch gericht
Wetenschap en Techniek	Doorstroom-school	Campusschool	Arbeidsmarkt
Taal en Cultuur			
Welzijn en Maatschappij			
Kunst en Creatie			Domeinschool
Economie en Organisatie			

Figuur 3: Nieuwe matrix-structuur voor het secundair onderwijs in 2016.

Bron: VSKO

Een brede eerste graad is in de praktijk veel meer algemeen vormend, met voldoende variatie zodat de kinderen hun ideale 'startpunt' ontdekken: abstract of concreet.

Een uitstel van de studiekeuze geeft leerlingen een betere kans om hun talenten en interesses te ontdekken en vermindert de invloed van de sociale achtergrond op hun studiekeuze. Internationaal onderzoek leert dat, hoe jonger kinderen kiezen, des te meer de sociale achtergrond meespeelt. In landen waar de keuze wordt uitgesteld, slaagt men er makkelijker in om de ongelijkheid tussen kinderen weg te werken.¹⁵

We merken dat in een aantal scholen waar de schotten werden opgegeven¹⁶ of waar er een brede eerste graad is¹⁷, er inderdaad positieve effecten te meten zijn.

Een andere optie, maar structureel verregaand, die tijdens de proeftuinen met succes werd uitgetoetst, is een structuur waarbij je naar 3x4 jaar gaat: 4 jaar lagere school, 4 jaar middenschool en 4 jaar secundair onderwijs. Er is duidelijk nood aan bruggen tussen lager, secundair en hoger onderwijs.

1.3.4 Beperking studierichtingen

Momenteel zijn er 347 studierichtingen en 700 leerplannen in de tweede en derde graad van ons secundair onderwijs.¹⁸ In totaal tellen we 1090 studierichtingen in het secundair onderwijs.

In de hervormingsplannen van het secundair onderwijs staat het inkrimpen van het aantal studierichtingen ingeschreven. Alvast een hoopvol signaal.

1.3.5 Maatwerk

We moeten onze bollebozen verder kunnen uitdagen en zwakkere leerlingen moeten extra ondersteuning krijgen.

Maar waar het eigenlijk om draait, is dat we uiteindelijk moeten proberen bij alle jongeren hun talenten en generieke competenties te ontwikkelen.

Dit gaat verder dan een differentiatie waarbij op een totaalpakket vijf lessen vrij gebruikt worden om leerlingen 'bij te sturen', zoals dit nu op tafel ligt. We hebben nood aan flexibele leertrajecten waarbij het systeem zich aanpast aan de kinderen en niet omgekeerd.

We hebben het hier over differentiatie waarbij ieder kind zoveel mogelijk wordt voorzien van een eigen traject, via individuele begeleiding. Dit betekent wel dat er veel meer aandacht moet gaan naar de individuele coaching, sturing en begeleiding van de leerlingen. In een paar scholen in Vlaanderen wordt al op deze manier lesgegeven (vb. Leonardo Lyceum in Antwerpen). De resultaten zijn er heel positief.

Deze trajecten zijn gebaseerd op methodieken zoals zelfstandig werken, zelfstudie en de leerinhoud apart met de leerkracht doornemen. Sommige van de gebruikte methodes en hulpmethodes — zoals digitale smartschool (elektronische leeromgeving), e-learning (interactief gebruik van PC) en peer-teaching (waarbij leerlingen elkaar helpen) — staan echter heel ver van de huidige onderwijsrealiteit.

De rol van de leerkracht komt in zulke benadering veel centraler te staan. Het gaat in de eerste plaats niet om systemen of om richtingen, maar om mensen, waarbij de leerkracht als coach de leerlingen helpt om zelf hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Op die manier kan de 'goesting' om te leren worden overgedragen en kunnen woorden zoals 'watervallen' en 'schoolmoeheid' hopelijk worden verbannen naar het verleden.

De leerkracht is de sleutelfactor in het succes van de hervorming. Dat is ook de conclusie van één van de autoriteiten ter zake, professor John Hattie in zijn studie *Visible Learning*¹. De rol en ondersteuning van de leraar is cruciaal. Enkel de allerbesten zouden leerkracht mogen worden. Bovendien moeten ze met minder, meer kunnen presteren door een goede ondersteuning.

1 *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*, Routledge, 2008, 392 p.

1.4. Kwalitatieve aspecten: kennis, attitudes en vaardigheden

Zoals hierboven geschetst zijn er een aantal kwantitatieve aspecten die zorgen voor een mismatch van onder andere technisch geschoolden op de arbeidsmarkt. Het knelpuntkarakter kan echter ook een kwalitatief karakter hebben. Ook op dit vlak kan er te weinig afstemming zijn met de arbeidsmarkt.

1.4.1 Paradox

Paradoxaal genoeg ondervinden zelfs jongeren met een diploma dat betrekking heeft op een beroep waar relatief veel vraag naar is, eveneens aansluitingsproblemen met de arbeidsmarkt. Zo zijn 11,3% procent van de jongeren met een BSO-diploma of getuigschrift 3de graad, 1 jaar na afstuderen nog werkzoekend. In het studiegebied Bouw, nochtans al vele jaren een structureel knelpuntberoep, bedraagt dit nog altijd 10%. Voor het TSO liggen de cijfers globaal iets gunstiger.¹⁹

Diverse elementen spelen hierbij een rol:

- Een gebrek aan ervaring of bepaalde specifieke kennis of vaardigheden.
- Er worden attitudeproblemen vastgesteld (bv. een gebrek aan motivatie).
- De arbeidsomstandigheden spelen een rol (loon, tijdsregeling...).

19 *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. Geef je opleiding een STEM*, 26ste studie 2011-2012, Brussel, VDAB Studiedienst, pp. 32-37

15 Klasse, ASO top, bso flop - interview met Roos Van Gasse en Christel Van Cauteren, nr 223 - maart 2012, pp. 28-31

16 Best practices in Zelzate (het Sint-Laurensinstituut & Technisch Instituut Sint-Laurens) en in Maaseik (de Harlindis en Relindis Scholengemeenschap)

17 Best practice: middenschool in Diest

18 Schriftelijke vraag Vlaams Parlement nr 131 op 3 december 2012 van Jos De Meyer

1.4.2 Kwalificatiestructuur

Vaak wordt geklaagd over het inhoudelijk afstemmingsprobleem betreffende beroepsopleidingen. Er zou een mismatch zijn tussen wat het bedrijfsleven wenst en wat de opleiding aanbiedt. Dit is echter geen typisch Vlaamse of Belgische uitdaging. Ze bestaat in veel Europese landen.

Het opzetten van een Europees kwalificatieraamwerk (EQF) zou daarin verbetering moeten brengen. Een uniform kwalificatiekader zou het onderwijs de kans geven om de opleidingen makkelijker te enten op de behoeften van het arbeidsveld. De uitvoering is momenteel volop aan de gang. De sectoren zijn bezig met eigen beroepskwalificaties te schrijven. Die komen na goedkeuring in een kwalificatiedatabank terecht. De vereiste kwalificaties en het verwachte kwalificatieniveau moeten dan behaald worden door alle leerlingen die afstuderen in arbeidsmarktgerichte opleidingen.

Opleiding, tewerkstelling en mogelijke tewerkstelling blijft natuurlijk een complex gegeven. Het volgen van arbeidsmarktgerichte opleidingen en het behalen van de nodige beroepskwalificatie bieden niet altijd een garantie op werk. Er blijft nood aan een stevige basiskennis en een goede arbeidsattitude.

1.4.3 Kerncompetenties

Binnen ons onderwijsmodel staat het bijbrengen van competenties²⁰ centraal. Competenties behelzen kennis, vaardigheden en attitudes. Het is echter enorm belangrijk dat er een evenwicht bestaat tussen deze drie componenten. Heel dikwijls merken we een discrepantie of overaccentuering van één van deze elementen.

Met VKW hebben we jaren hard gewerkt om de aandacht voor attitudes binnen het secundair onderwijs omhoog te krikken. En we zien daar het afgelopen decennium inderdaad een heel positieve kentering. Maar wat we de afgelopen jaren al vreesden, komt nu ook naar de oppervlakte.

Zo merken we dat het kenniselement voor een stuk naar de achtergrond ver-

²⁰ *Competenties in balans. Zoeken naar afstemming tussen competentieontwikkeling in school en bedrijf*, Koning Boudewijnstichting, 2006, 44 p.

Afkortingen:

ASO:	Algemeen Secundair Onderwijs
BSO:	Beroepssecundair Onderwijs
CAWET:	Comité van de Academie voor Wetenschappen en Techniek
CLB:	Centrum voor Leerlingen Begeleiding
GIP:	Geïntegreerde proef
HBO 5	Hoger Beroeps Onderwijs niveau 5 is een nieuw niveau tussen secundair onderwijs en de professionele bachelor en leidt tot een diploma van gegradueerde. Het omvat onder andere de hogere opleidingen van het volwassenonderwijs.
PISA:	Programme for International Student Assessment: grootschalig internationaal onderzoek dat de kennis en vaardigheden van 15-jarigen test.
ROSE:	The Relevance of Science Education – internationaal onderzoeksproject
RTC:	Regionaal Technologisch Centrum
SE-N-SE	Secundair-na-secundair omvat de vroegere ‘zevende’ jaren TSO & KSO en de vierde graad BSO.
STEM:	Science, Technologie, Engineering and Mathematics
TIMMS:	Trends in International Mathematics and Science Study: Vierjaarlijks onderzoek in 50 landen en regio's waarbij resultaten op het vlak van wiskunde en wetenschap worden gemeten.
TOS21:	Techniek Op School voor de 21ste eeuw
TSO:	Technisch Secundair Onderwijs
VRWI:	Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie

drongen wordt en dat is geen goede zaak. Evenwicht tussen aandacht voor kennis, vaardigheden en attitudes is een must binnen het competentiedenken.

Meer dan ooit is het verwerven van generieke of kerncompetenties belangrijk om zijn of haar weg op de arbeidsmarkt te vinden. Want een diploma is minder dan ooit één op één gelinkt aan een job.

2. Rol voor het bedrijfsleven?

2.1. Wederzijdse voeling?

In de praktijk merken we dat het brede veld van rechtstreekse participanten (van leerlingen tot leerkrachten) in het onder-

wijsveld te weinig voeling hebben met de bedrijfsrealiteit en met de economisch aspecten van onze maatschappij.

Binnen onderwijs is hier uiteraard werk aan de winkel, maar ook het bedrijfsleven zelf kan hier pro-actief een hand toesteken. In het licht van deze beperkte nota, reiken we een paar mogelijkheden aan.^{21, 22}

- Kwaliteitsverbetering van de opleidingsprogramma's: ter beschikking stellen van hulpmiddelen, als klank-

²¹ *Leren van elkaar. Samenwerking tussen scholen en bedrijven*, Koning Boudewijnstichting, 2006, 65 p.

²² *Vijf jaar Accent op Talent. Een eerste balans*, Koning Boudewijnstichting, 2008, blz. 87

bord dienen voor de inhoud van programma's...

- Ondersteuning van het pedagogisch proces: deelnemen aan jury's van praktijkexamens, ondersteunen van mini- of virtuele ondernemingen...
- Leerlingen in contact brengen met het werkveld: gastlessen, bedrijfsbezoeken, stages²³, werkplekleren en geassocieerd onderwijs²⁴ ondersteunen.
- Begeleiding bij studie- en beroepskeuze, o.a. verduidelijking verwachtingen van bedrijven, bedrijfsinfo ter beschikking stellen, aanwezig zijn op school-events...
- Competentieontwikkeling van schoolmedewerkers, bijvoorbeeld stages voor leerkrachten.
- Beter management en bestuur van scholen, o.a. door peterschapsformules, ervaringsuitwisseling, participatie in schoolbesturen...
- Deel uitmaken van een industrieel netwerk van een regionale technische school.
- ...

We merken evenzeer dat het bedrijfsleven te weinig kennis heeft van het onderwijslandschap. De evoluties en de veranderingen van de laatste jaren zijn dan ook veelzijdig. Het maakt het er niet eenvoudiger op om alles op de voet te volgen.²⁵

Recente evoluties zijn onder andere de modularisering binnen BSO en de invoering van Se-n-Se en HBO5. Maar ook in het secundair liggen hervormingsplannen op tafel.

2.2. Mentaliteitswijziging en verantwoordelijkheid bedrijfsleven

Ook het bedrijfsleven heeft echter een niet te miskennen verantwoordelijkheid. Indien het onderwijs inderdaad ingaat

op de vraag voor de aanpassing van bepaalde richtingen of studiegebieden, dan moeten ook de ondernemingen hun steentje bijdragen. Nog te dikwijls hebben scholen problemen om voldoende of geschikte stageplaatsen te vinden.

Bovendien werft men, zelfs voor een eenvoudige kantoorjob, heel vlug iemand aan met een diploma professionele bachelor. Kunnen sommige jobs echt niet uitgevoerd worden door mensen met een secundair diploma? Werven we soms niet te makkelijk overgekwalificeerd aan? Of is onze arbeidsomgeving te complex geworden voor 'lagere' diploma's? Vragen waarover we ons toch eens dringend moeten bezinnen.

Door de verder toenemende krapte op de arbeidsmarkt vinden bedrijven steeds moeilijker de 'geschikte' kandidaten. 'Geschikte' plaatsen we hier bewust tussen aanhalingstekens omdat we in sommige gevallen moeten overwegen of 'we als bedrijven niet moeten leren werken met in hun ogen minder perfect geschoolde medewerkers?' Zullen we ons in de toekomst niet tevreden moeten stellen met een grijze in plaats van een witte raaf?

Laten we de vraag in een bredere context plaatsen. We zien een duidelijke evolutie in de voorkeur van het bedrijfsleven wat betreft de scholingsgraad. Vroeger vond een meerderheid van de ondernemingen het belangrijk dat een jongere onmiddellijk aan de slag kon, met wat op de schoolbanken of in de werkplaatsen was geleerd.

Stilaan zien we een andere voorkeur naar voren schuiven: een heel brede, algemene vorming. Dit zowel op het vlak van algemene kennis, als op het vlak van technische vaardigheden. De evoluties in technologie en onze geglobaliseerde wereld gaan zo snel — niches komen en gaan — dat het een utopie is te verwachten dat de scholen de nieuwste trends kunnen volgen. Laat staan dat ze over voldoende middelen beschikken om de nodige investeringen te kunnen doen. Een brede algemene of technische basisvorming biedt het voordeel dat jonge medewerkers verder kunnen gevormd worden naar de noden van een bepaalde functie.

Het bedrijfsleven moet verder in die richting evolueren en durven afstappen van de 'fetish' van de onmiddellijke inzetbaarheid. De taak van het onderwijs is in de eerste plaats een basis geven om succesvol te kunnen evolueren in een bepaalde richting. De basis van het vakmanschap van welk niveau ook is het inzicht dat men moet hebben in de basisprincipes en mechanismen. Wanneer men deze kennis heeft, kan men op een verantwoorde manier verder groeien in de job.

Op dit punt valt de puzzel in elkaar. Hoewel de gevraagde competenties voor bepaalde functies omwille van krapte moeilijk te vinden zijn bij toekomstige medewerkers, biedt een basisvorming de mogelijkheid om op individuele basis te remediëren, bij te scholen en zich verder te ontwikkelen.

²³ Stages. Een win-win voor leerlingen, scholen en bedrijven, Koning Boudewijnstichting, 2006, 48 p.

²⁴ Nota Industrieraad Vlaanderen – Aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt: Inzetten op 'geassocieerd onderwijs' binnen het technisch secundair onderwijs

²⁵ Bossaerts (Bea), *Mijn Bedrijf. Wegwijs in Onderwijs*, VKW Limburg/Lannoo Campus, 2012, pp. 199-208